

2.7. Сутність гласного і негласного «пошуку» і «розшуку» та інших елементів встановлення особистісних і збирання речових джерел

Заслуговує на окрему увагу й позиція вчених щодо таких початкових елементів встановлення особистісних джерел і збирання речових джерел як «пошук», «розшук» і «виявлення» (див. розд. 1.1), одностайності з приводу чого також не спостерігається. Так, у статусі етапу процесу доказування М.С. Алексєєв (265, с. 139), Л.М. Карнєєва (260, с. 136) і І. Кертес (85, с. 58) виділяли «обнаружение доказательств»; П.Д. Біленчук, О.П. Дубовий, М.В. Салтєвський і П.Ю. Тимошенко – «пошук інформації» (31, с. 18); О.М. Ларін – «поиск и обнаружение доказательств» (182, с. 43); Л.М. Лобойко – «пошук і виявлення фактичних даних» (185, с. 11); М.С. Строгович – «розыск доказательств» (270, с. 124), А.І. Трусов – «выявление доказательств» (294, с. 84-90); М.А. Чельцов – «отыскание доказательств» (309, с. 135).

О.Ф. Долженков, А.Ф. Думко та І.П. Козаченко вказували на «виявлення оперативно-розшукової інформації, яка в подальшому могла б стати доказовою» у контексті подальшого розвитку етапізації взаємопов'язаного процесу доказування та ординічної діяльності (64, с. 19).

Водночас у більш правильному статусі елементу (іншої характеристики) «збирання доказів» (іншого словосполучення, що його замінювало) (див. розд. 2.3), С.А. Альперт (262, с. 122), О.Б. Муравін (203, с. 127) та ін. (83, с. 5; 300, с. 164 та ін.) бачили все те ж саме «обнаружение доказательств»; М.М. Гродзинський (235, с. 89, 90), Ю.М. Грошевий (60, с. 50), Є.Г. Коваленко (169, с. 117) та ін. – «виявлення доказів»; Д.І. Бедняков – «поиск и обнаружение доказательств» (17, с. 61); О.Р. Белкін – «обнаружение доказательств (поиск, выявление, обращение внимания на те или иные фактические данные, которые могут иметь доказательственное значение)» (18, с. 39); Р.С. Белкін – «обнаружение (отыскание, выявление, обращение внимания) доказательств» (19, с. 8, 39); І.С. Галаган і Д.С. Суслєв – «виявлення і відшукування доказів» (48, с. 58, 59); І.М. Гуткін – «выявление или обнаружение доказательств» (257, с. 180); А.Я. Дубинський, М.М. Михеєнко і В.П. Шибіко – «виявлення доказової інформації» (198, с. 115); Ц.М. Каз – «розыск, выяснение, выявление и обнаружение доказательств» (82, с. 36); Л.М. Карнєєва – «поиск доказательств» (260, с. 136); А.С. Кобліков – «отыскание и обнаружение доказательств» (300, с. 164); О.П. Кучинська і О.А. Кучинська – «виявлення доказів та їх процесуальних джерел» (177, с. 62); П.А. Лупінська – «обнаружение доказательственной информации» (259, с. 151), «обнаружение доказательств» (263, с. 80; 295, с. 187) чи «восприятие объективно существующих следов происшедшего события» (263, с. 80; 295, с. 187); В.В. Назаров і Г.М. Омеляненко – «виявлення і фіксації в процесуальних документах і додатках до них матеріальних та ідеальних слідів злочинів або іншої події як доказової інформації» (204, с. 111); О.Р. Ратінов – «поиск или розыск и обнаружение доказательств» (274, с. 300); С.В. Слинько і В.М. Тертишник – «поиск и обнаружение доказательств» (276, с. 59), а пізніше В.М. Тертишник – «пошук і віднайдення чи виявлення джерел і носіїв доказової інформації» (277, с. 336); Л.Т. Ульянова – «обнаружение источника информации» (301, с. 154, 155 та ін.); Ф.М. Фаткуллін та ін. – «выявление доказательств и их источников» (169, с. 115, 116; 258, с. 124-125; 304, с. 11-13 та ін.) тощо (276, с. 59 та ін.; див. додат. 3).

Аналогічна термінологія застосовувалася й у контексті визначення сутності так званої «перевірки доказів», коли Б.Т. Безлепкін вважав більш доцільним вказати у цьому відношенні «отыскание доказательств» (266, с. 91); І.С. Галаган, Є.Г. Коваленко, Д.С. Суслєв і деякі інші автори – «відшукування нових доказів» (48, с. 59; 169, с. 117 та ін.); І.М. Гуткін – «розыск новых доказательств» (257, с. 183); А.С. Кобліков – «привлечение новых доказательств» (300, с. 164); В.А. Коротич – «отыскивание новых доказательств» (150, с. 14); П.А. Лупінська – «розыск доказательств» (259, с. 152) чи «отыскание доказательств» (263, с. 81); О.Р. Ратінов – «отыскание новых доказательств» (274, с. 301); Ф.М. Фаткуллін – «отыскание новых материалов» (258, с. 129) тощо. Цікавою у даному аспекті є і позиція В.І. Галагана, який у контексті етапізації «кримінально-процесуальної діяльності на досудових стадіях процесу» виділяв «пошук і встановлення доказів» (49, с. 296).

Враховуючи окремо викладене розуміння сутності розшуку, пошуку і виявлення схожих, але різних криміналістичних (70, с. 8 та ін.) та ординічних категорій (див. розд. 1.1), доцільно відобразити пошук і розшук особистісних і речових джерел і виявлення речових джерел в якості елементів процесу встановлення особистісних і збирання речових джерел у процедурі доказування (див. розд. 2.7) та у загальній етапізації гласної і негласної роботи з джерелами (див. розд. 1.1). При цьому з метою уніфікації термінології доцільно відмовитися від найменування вказаних елементів процедури встановлення особистісних і збирання речових джерел іншими запропонованими вище словосполученнями, оскільки всі ці терміни поступаються більш точним у даному аспекті та удосконаленим Ю.О. Ланцедовою видовим словосполученням для позначення таких елементів «встановлення особистісних джерел», як «пошук особистісних джерел» і «розшук особистісних джерел», а також таких елементів «збирання речових джерел» як «пошук речових джерел», «розшук речових джерел» і «виявлення речових джерел», необхідність і сутність яких вже розглядалася окремо (див. розд. 1.1).

У процедурі доказування доцільно відобразити й такі процедурні складові доказування як «констатація автентичності особистісних джерел», «індивідуалізація особистісних джерел», «констатація автентичності речових джерел», «індивідуалізація речових джерел», «зустріч з особистісними джерелами», «вилучення

речових джерел», «упаковка речових джерел», «зберігання речових джерел» і «транспортування речових джерел», а також «отримання зразків речових джерел для порівняльного дослідження», необхідність і сутність яких зручніше аргументувати у контексті загальної етапізації гласної і негласної роботи з особистісними і речовими джерелами, де їм було приділено значно більше уваги науковців (див. розд. 1.1). У той же час сутність, відповідні точки зору і необхідність такого елементу збирання речових джерел як «закріплення речових джерел» вже були викладені у контексті такого етапу процесу доказування як «документування роботи з особистісними чи речовими джерелами» (див. розд. 2.6), а тому без належної уваги зараз залишають лише два елементи «збирання речових джерел» – «*одержання речових джерел*» і «*витребування довідок*».

Позиції авторів з приводу названих елементів збирання речових джерел не відрізняються одноставністю і є, так би мовити, віддзеркаленням їх відношення до передбаченого ч. 1 ст. 66 КПК України (1.17), ч. 2 ст. 148 Проекту нового КПК України від 12.10.2005 р. (1.18) і відповідними нормами КПК інших країн близького зарубіжжя повноважень головних суб'єктів вимагати від будь-яких фізичних чи юридичних осіб «пред'явлення предметів і документів, які можуть встановити необхідні в справі фактичні дані», а також права будь-яких вказаних осіб «подавати докази» вказаним суб'єктам. Це, у свою чергу, презентує поряд з традиційним «збиранням доказів» й розмаїття способів потрапляння майбутніх речових джерел доказів у володіння головних суб'єктів. **Перша група авторів:** С.А. Альперт (262, с. 122), М.М. Гродзинський (235, с. 90), Є.Г. Коваленко (169, с. 117), В.А. Коротич (150, с. 21) та ін. (див. додат. 3) – вважає передбачене законодавством «подання предметів і документів» елементом, іншою складовою частиною або тільки певною характеристикою так званого «збирання доказів».

Друга група вчених: Ю.П. Аленін (297, с. 233), Ю.М. Грошевий (60, с. 53-54), В.Г. Гончаренко (170, с. 197-200), Ц.М. Каз (82, с. 36), О.Б. Муравін (203, с. 127), П.А. Лупінська (295, с. 188), М.К. Треушніков (293, с. 21) та ін. (7, с. 5; 171, с. 71 та ін.; див. додат. 3) – розглядає «подання доказів» в якості окремої чи наближеної до «збирання доказів» процедури. Ю.М. Грошевий і С.М. Стахівський у «поданні доказів» вбачають, зокрема один з трьох «шляхів одержання або способів збирання доказів» (60, с. 51, 53-54) поряд із власне «збиранням доказів» (60, с. 51-53) і «використання результатів оперативно-розшукової діяльності» (60, с. 55-56), чим подання доказів суперечливо вважається одночасно й «шляхом одержання доказів» і «способом збирання доказів», у той час як саме ж «збирання доказів» також розглядається одним з трьох такого роду шляхів чи способів. **Третя** достатньо чисельна **група авторів:** Д.І. Бедняков (17, с. 61-63), Б.Т. Безлепкін (266, с. 75-95), О.Р. Белкін (18), Р.С. Белкін (19, с. 39), П.Д. Біленчук (31, с. 18), І.С. Галаган (48, с. 52-60), І.М. Гуткін (257, с. 152-194), Є.В. Додін (63, с. 14-19), І. Кертеc (85, с. 58-59), А.С. Кобліков (300, с. 151-169), М.П. Кузнецов (174, с. 9-73), О.П. Кучинська (177, с. 63-64), О.М. Ларін (182, с. 6-72), Л.М. Лобойко (185, с. 11-13), Г.М. Міньковський (205, с. 114-116), М.М. Михеєнко (201, с. 104-105), О.Р. Ратінов (274, с. 287-304), П.П. Сердюков (250, с. 58-59), С.В. Слинько (276, с. 57-62), М.С. Строгович (270, с. 100-101), В.М. Тertiшник (277, с. 334-339), Л.Т. Ульянова (301, с. 141-160), Ф.М. Фаткуллін (258, с. 104-145; 304, с. 11-14), А.А. Хмиров (306, с. 16-17), В.Я. Чеканов (264, с. 126-145), М.А. Чельцов (309, с. 134-136) та ін. (83, с. 5-12 та ін.; див. додат. 3). – взагалі обходять увагою дану проблему. Із вказаним підходом погоджуватися підстав, звичайно, немає, оскільки, по-перше, можливість подання будь-якими юридичними чи фізичними особами предметів і документів, що можуть мати значення для правильного вирішення справи, передбачена законодавством і не оцінити її у контексті розробки проблем процедури доказування буде неправильним; по-друге, нерозумним буде й уникнення допомоги фізичних та юридичних осіб у збиранні речових та у встановленні особистісних джерел.

При цьому не можна вважати достатніми й надто загальні зауваження щодо такої участі інших, окрім головних суб'єктів, як це має місце у Л.М. Карнеєвої: – «собирают доказательства не только лицо, производящее дознание, следователь, прокурор или суд, но и другие субъекты доказывания (подозреваемый, обвиняемый, защитник, гражданский истец или ответчик)» (260, с. 137) – оскільки треба чітко розрізняти, у який саме спосіб мають діяти головні та інші суб'єкти, щоб ті чи інші особистісні або речові джерела доказів потрапили в орбіту антикримінального судочинства.

У контексті позиції авторів даної групи варто нагадати і вже аналізовану точку зору М.М. Михеєнка, який пропонував не зовсім точні, за його, в принципі правильною, думкою, термін «збирання доказів» та інші пов'язані з ним терміни (серед яких були вказані й «получение и представление доказательств» (201, с. 104) замінити терміном «формирование доказательств и процессуальных источников» (201, с. 104). Це, як вже підкреслювалося, сприйнято бути не може з декількох причин, але, у першу чергу, тому, що запропонований термін фактично замінює такі етапи роботи з джерелами доказів, як «встановлення особистісних джерел доказів» і «збирання речових джерел доказів», кожний з яких більш правильно поділяти на певні елементи і більш дрібні процедурні частини, у т. ч. й ті, що презентують законодавчі можливості із «подання і витребування предметів і документів» (див. розд. 1.1). Саме тому серед авторів аналізованої групи відображена позиція М.М. Михеєнка. Але, оскільки пізніше разом із А.Я. Дубинським і В.П. Шибіко вказаний вчений уточнив даний підхід тим, що «формування доказів та їх процесуальних джерел ... включає ... виявлення, витребування, одержання і фіксацію доказової інформації» (198, с. 115), передбачивши, таким чином, певні елементи даної процедури, викладена позиція відображена й у думках наступної групи авторів.

З огляду на викладене, виглядає достатньо слушною пропозиція *четвертої групи вчених*, які поряд із «поданням доказів» чи що гірше – окремо або замість даної процедури, але переважно в якості складової частини «збирання доказів», вказують й інші, перш за все, законодавчі, можливості потрапляння речових джерел у володіння головних суб'єктів. Наприклад, М.С. Алексеев такою процедурою вважає «ревизию, проводимую по вимогам прокуратури» (265, с. 140); В.Д. Арсеньев (6, с. 5), Г.М. Мінковський (205, с. 115) та ін. – «истребование документов»; В.В. Вапнярчук (33, с. 58), О.Б. Муравін (203, с. 127) та ін. (263, с. 80; 295, с. 187) – «истребование и получение доказательств»; І.М. Гуткін – «истребование предметов и документов, требование производства ревизий» (257, с. 181); А.Я. Дубинський, М.М. Михеєнко і В.П. Шибіко – «витребування та одержання доказової інформації» (198, с. 110); В.А. Коротич – «истребование доказательств» (150, с. 14, 21); О.П. Кучинська та О.А. Кучинська – «витребування документів, проведення ревізій» (177, с. 63); П.А. Лупінська – «истребование, прием и получение доказательственной информации» (259, с. 151); О.Р. Рагінов – «получение (извлечение) содержащейся в них (доказательствах) информации» (274, с. 300); В.М. Тертишник – «отримання (вилучення стосовно речових джерел) фактичних даних» (277, с. 336); М.К. Треушніков – «указание заинтересованных лиц на доказательства» (293, с. 20), Ф.М. Фаткуллін – «получение доказательств» (258, с. 104-145; 304, с. 11) та ін. (див. додат. 3).

Щоб з'ясувати обґрунтованість викладених позицій авторів всіх чотирьох груп, варто звернути увагу, перш за все, на, в принципі, правильну пропозицію А.Я. Дубинського, М.М. Михеєнко і В.П. Шибіко відобразити у процедурі доказування передбачені чинним (ст. 66 КПК України) і перспективним (ст. 148 Проекту нового КПК України від 12.10.05 р.) (1.18) законодавством дії із «витребування та одержання доказів», яку необхідно виправити тим, що й у даному випадку треба говорити про роботу не з доказами, а з їх особистісними і речовими джерелами. Тому витребувати і краще (щоб не було термінологічного збігу із позначенням наступного самостійного етапу процесу доказування – «отримання інформації (доказів)») все ж таки «одержувати» у даному контексті можна не докази, а фактично лише їх особистісні і речові джерела.

Проте подальший розвиток доцільний вже з урахуванням запропонованого С.А. Кириченко, Ю.О. Ланцедовою та О.С. Тунтулою удосконалення ст. 65 чинного КПК України і ст. 147 Проекту нового КПК України від 12.10.05 р., в останньому варіанті яких уточнено власне доказове поняття доказу із посиланням на його юридичні властивості дано тлумачення цих властивостей і проведено розмежування понять «доказ» і «джерело доказу», а останнє, у свою чергу, із діями з отримання і формою представлення тих відомостей про факти у цілому чи їх окремі сторони, що можуть бути використані як доказ (127, с. 43-44; 128, с. 48; див. розд. 2.9). Причому у контексті необхідності розмежування традиційних понять «отримання доказів» та «одержання джерел» виглядає слушною й пропозиція О.С. Тунтули про необхідність викласти у вказаних статтях вичерпний перелік досудових, судових та експертних дій (їх комбінацій чи операцій), через проведення яких із особистісним чи речовим джерелом головних суб'єктів можуть «отримати відомості про факти у цілому чи їх окремі сторони» (127, с. 43-44). Але вказані відомості можуть стати доказом лише після належної їх оцінки, коли буде з'ясована притаманність їм єдності чотирьох юридичних властивостей – значимості, законності, допустимості і доброякісності (див. розд. 2.9).

У цьому зв'язку під «одержанням джерел» більш правильно розуміти таку процедуру, коли як речові, так й особистісні джерела фактично попадають у формальне володіння головних суб'єктів поза межами проведених ними процесуальних і гласних позапроцесуальних дій чи їх комбінацій. Так, речові джерела можуть бути направлені головним суб'єктам поштою, нарочним чи іншим способом, принесені певною особою, а особистісні джерела можуть прийти до головних суб'єктів за викликом чи самостійно або їх хтось (громадяни, органи міліції тощо) може затримати і примусово доставити. Будь-які фізичні чи юридичні особи можуть і вказати головним суб'єктам на ймовірне чи реальне місце знаходження майбутніх речових та особистісних джерел (127, с. 43-44). Головний суб'єкт може прийти й особисто до місця знаходження особистісного джерела (за місцем проживання, лікування, ув'язнення тощо) чи речового джерела.

Проте у силу некоректності словосполучення «одержання особистісного джерела» доцільніше говорити про «організацію зустрічі» головного суб'єкта з цим джерелом (див. розд. 1.1). Тобто лише після того, як особистісне чи речове джерело через «зустріч» з першим та «одержання» другого виявиться у формальному володінні головного суб'єкта, можна приступити спочатку до завершення процедури встановлення особистісного і збирання речового джерела, а потім й до отримання відомостей від першого і за допомогою другого джерела через проведення з ним окремої процесуальної (досудової, судової, експертної), гласної позапроцесуальної дії чи негласного заходу або їх комбінації чи операції. У ході таких дій може проходити й завершення процедури «встановлення особистісних джерел» та у повному обсязі «збирання речових джерел». Проте лише процесуальна дія може надати такого роду відомостям властивість «законності», тільки наявність якої поряд з іншими властивостями може перетворити ці відомості у доказ по певній кримінальній справі (див. розд. 2.9).

Фактично такі ж самі можливості отримання майбутніх доказів передбачені ч. 1 і ч. 2 ст. 66 чинного КПК України (1.17) та ч. 1 і ч. 3 ст. 148 Проекту нового КПК України від 12.10.05 р. (1.18), тоді як речові джерела, принесені фізичною чи юридичною особою або зібрані у ході ординативних заходів, головний суб'єкт має включити в антикримінальне судочинство лише через провадження їх виїмки у вказаних осіб, у т. ч. й у тих з них, які принесли (доставили) протоколи ординативних заходів з додатками. Поміж останніх

можуть бути як ордисти, які провели ці негласні заходи, так і кур'єри чи працівники антиделіктного органу, до якого надійшли ці матеріали поштою. Попадуть в антикримінальне судочинство через проведення огляду, виїмки чи обшуку речові джерела і тоді, коли юридичні чи фізичні особи вказали лише ймовірне чи реальне місцезнаходження речового джерела. В аналогічній ситуації з особистісними джерелами останніх треба викликати, при необхідності доставити чи іншим чином зустрітися з ними і отримати від них інформацію через проведення допиту тощо.

У той же час деякі передбачені ч. 1 ст. 66 КПК України і ч. 2 ст. 148 Проекту нового КПК України від 12.10.05 р. повноваження головних суб'єктів можуть бути сприйняті лише у певній частині чи в цілому. Зокрема, законодавчі повноваження головних суб'єктів полягають у можливості «вимагати від підприємств, установ, організацій, службових осіб і громадян пред'явлення предметів і документів, які можуть встановити необхідні в справі фактичні дані; вимагати проведення ревізій; вимагати від банківських установ інформацію, яка містить банківську таємницю щодо юридичних та фізичних осіб» (1.18) і повинні трансформуватися наступним чином. Якщо враховувати пропозиції О.А. Кириченка (91, с. 177, 200; 97, с. 80-81; 98, с. 332-333) допустити до порушення справи низку процесуальних дій, у т. ч. й експертизу (див. розд. 1.3), то немає сенсу в наданні головним суб'єктам повноважень вимагати проведення ревізій, оскільки це вже можна буде зробити і через призначення, у т. ч. й до порушення справи, відповідної експертизи.

Головні суб'єкти з урахуванням принципу безпосередності судочинства (п. 19 «безпосередність дослідження доказів» ст. 7 «Зasad кримінального провадження» Проекту нового КПК України від 12.10.05 р.) (1.18) не мають права перекладати свої обов'язки з отримання доказів на інших осіб, про що свідчить надане їм чинним і перспективним законом повноваження вимагати від юридичних і фізичних осіб «пред'явлення предметів і документів». Тому не можна погодитися з думкою Ю.П. Аленіна, В.В. Тищенка та інших чисельних співавторів одного із сучасних коментарів КПК України, що головні суб'єкти самі можуть визначити, який саме спосіб отримання предметів і документів застосувати – виїмку чи обшук або лише направлення юридичній особі відповідного запиту про направлення їм необхідних предметів і документів (297, с. 234). Аналогічні положення містять в собі й деякі інші коментарі КПК (198, с. 114-115 та ін.), а також розглянуті чисельні пропозиції інших авторів, які у процедури доказування передбачали місце для подання доказів, їх одержання чи отримання, витребування та інших аналогічних дій з потрапляння джерел доказів у володіння слідчого поза межами традиційних слідчих чи судових дій, оскільки такий розвиток подій дозволяє ст. 66 КПК України і ст. 148 Проекту нового КПК України від 12.10.05 р. (1.18).

У той же час на запит головні суб'єкти можуть отримати лише довідки загального довідково-аналітичного характеру, в т. ч. й ті, що складають банківську таємницю. Всі інші речові джерела – трасо-субстанції і документи (128, с. 54-62), у т. ч. й ті, що принесені чи направлені головним суб'єктам фізичними особами чи представниками юридичних осіб поштою, нарочним і будь-яким іншим способом, мають бути включені в антикримінальне судочинство лише через виїмку, обшук і при необхідності іншу процесуальну дію, наприклад, поряд з виїмкою ще і через допит особи з обставин, при яких дане речове джерело виявилось в його володінні тощо. Якщо ж певні речові джерела направлені головним суб'єктам поштою, то у даному випадку лист, бандероль чи інший пакунок має отримати співробітник канцелярії антиделіктного органу. У останнього головний суб'єкт вже і має вилучити речові джерела шляхом проведення виїмки, у ході якої треба провести й огляд речових джерел, а також доцільно допитати даного працівника про обставини, при яких речове джерело виявилось в його володінні.

Таким чином, незалежно від способу потрапляння особистісних і речових джерел до місця отримання інформації, включаються ці джерела в антикримінальне судочинство лише через провадження певної процесуальної дії. У той же час, сам по собі спосіб потрапляння особистісних і речових джерел до місця отримання інформації має суттєве значення, і тому «витребування довідок», «одержання речових джерел» і «зустріч з особистісним джерелом» доцільно відобразити в якості елементів відповідно збирання речових і встановлення особистісних джерел (див. розд. 1.1).

При цьому цікавою здається позиція й вчених-цивілістів, коли, зокрема В.І. Тертишников у контексті етапізації процесу доказування у цивільному судочинстві першим етапом назвав «определение круга доказательств и их собиране» (278, с. 118), де, як бачимо, «визначення кола доказів» фактично охоплюється процедурою «пошуку особистісних чи речових джерел доказів», а тому є складовою частиною «збирання доказів», а точніше «встановлення особистісних і збирання речових джерел» (див. розд. 2.6). Аналогічну долю має спіткати і виділення М.К. Треушніковим в якості першого етапу процесу доказування по цивільним справам «указания заинтересованных лиц (лиц, участвующих в деле, представителей) на доказательство» (293, с. 20), тому що і вказані дії не виходять за межі процедури «пошуку особистісних чи речових джерел доказів». Проте не можна охопити «одержання речових джерел доказів» другим вказаним цим автором етапом процесу доказування – «представление доказательств» (293, с. 21), оскільки такі дії у цивільному судочинстві є основними у контексті потрапляння особистісних і речових джерел доказів у формальне володіння головних суб'єктів. Тому саму процедуру потрапляння джерел доказів у формальне володіння головних суб'єктів доцільно було б удосконалити аналогічно антикримінальному судочинству, щоб поставити процес доказування в існуючих судочинствах під відповідальність головних суб'єктів.